

РОЛЬ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Слатвінська Л. А., к. е. н., доцент кафедри технологій та організації туризму і готельно-ресторанної справи

Поворознюк І. М., к. е. н., доцент кафедри технологій та організації туризму і готельно-ресторанної справи

Литвин О. В., викладач кафедри технологій та організації туризму і готельно-ресторанної справи

У статті проведено аналіз організації екскурсійної діяльності в аспекті розвитку національної індустрії туризму. Досліджено основні вектори розвитку екскурсійної діяльності в Україні, які розвиваються у напрямку розширення співробітництва та нарощування потенціалу, відповідності до ринкових тенденцій організації екскурсійної діяльності, активізації вагомості впливу екскурсійної діяльності на розвиток культурного, стійкого, відповідального, доступного і етичного внутрішнього та міжнародного туризму спрямованого на створення нових робочих місць і підприємництва.

Встановлено, що одним із найактуальніших питань організації екскурсійної діяльності є удосконалення організаційно-економічного механізму з використанням передового досвіду провідних країн-лідерів світу туристичної індустрії, враховуючи туристично-екскурсійний потенціал України.

Ключові слова: організація екскурсійної діяльності, туристична індустрія.

The article analyses the organisation of excursion activity in terms of the national tourism industry development.

It is researched the basic vectors of the development of excursion activity in Ukraine which is developing in the direction of increased cooperation and building capacity.

Corresponding to market tendencies of the organization of excursion activities, activation of the influence of excursion activity on the development of cultural, sustainable, responsible, accessible and ethical domestic and international tourism that is aimed at new jobs and businesses creation.

It is established that one of the most pressing questions of excursion activity's organisation is to improve the organisational - economic mechanism using the best practices of leading countries leaders of the world tourism industry, taking into account the tourist and excursion potential of Ukraine.

Key words: organization of excursion activities, tourism industry.

З точки зору економіки і менеджменту організація екскурсійної діяльності в сучасних умовах розвитку туристичної індустрії України націлена забезпечувати зростання інноваційно-інвестиційного потенціалу національної економіки. Організація екскурсійної діяльності як пріоритетний напрямок індустрії туризму формує у визначених межах економічну, науково-культурну,

освітню, екологічну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки. Сучасні цілі організації екскурсійної діяльності орієнтовані на удосконалення і розвиток в першу чергу внутрішнього та міжнародного туризму, що у свою чергу вимагає якості виробничих і управлінських процесів, які мають бути відображені у гармонізації стандартів із світовими вимогами, в першу чергу з ЄС.

Вагомий внесок в теорію і практику екскурсійної діяльності як одного із пріоритетних напрямків розвитку економіки туризму зробили вітчизняні і закордонні науковці. Питанням розвитку організації екскурсійної діяльності в аспекті розвитку індустрії туризму України присвячено багато наукових праць українських учених. Серед них наукові розробки таких науковців як В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська [6], С. Галасюк [3], С. Нездоймінов [4], О. Любіцева [7], Л. Альтгайм [8], С. Голубнічая [9], В. Зінченко [10]. Передумовою розвитку індустрії туризму є інклюзивне зростання, макроекономічні проблеми інклюзивного зростання досліджували А. Базилюк, О. Жулин [11].

Вчені у своїх дослідженнях виділяють особливе місце методиці організації екскурсійної діяльності, що в основному охоплює мікрорівень розвитку даної наукової проблеми, проте мало уваги приділяють глибинному аналізу умов та факторів впливу на розвиток екскурсійної діяльності як складової економіки туризму. Виходячи з цього, виникла об'єктивна необхідність дослідження організації екскурсійної діяльності та впливу її на розвиток мікро-, мезо-, макро-організаційно-економічних факторів, що формують вектор розвитку економіки туризму за умов інтеграції.

Метою дослідження є проведення аналізу сучасних тенденцій організації екскурсійної діяльності. Оцінка і аналіз розвитку екскурсійної діяльності та впливу на неї сучасних тенденцій розвитку туристичної індустрії. Визначення перспектив та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності організації екскурсійної діяльності з урахуванням вимог суттєвої активізації впровадження інновацій і стандартів інформаційного суспільства як мотиватора розвитку економічних відносин.

Розвиток екскурсійної діяльності стимулює зайнятість, розвиток підприємництва, інвестицій в інфраструктуру і транспорт, збереження національної спадщини, а також розвиток стимулюючих факторів, які сприяють поліпшенню якості життя місцевого населення і гостей країни.

У зв'язку із зростанням обсягу екскурсійних послуг на ринку організованого туризму цей напрямок наукових і практичних досліджень отримав особливу увагу, що викликано різними причинами. По-перше, підвищення культурного й освітнього рівня суспільства в цілому. По-друге, розширення цілей самого туризму, так відправляючись у туристську подорож не завжди на перший план ставляться тільки рекреаційні цілі. Перебуваючи на відпочинку, сучасні споживачі туристичних послуг бажають також задовольнити й інтереси пізнання, освіти і духовного розвитку. По-третє, пов'язане із тлумаченням самого поняття «турпродукт» як комплексу послуг надаваного туристові в ході подорожі. Відповідно до рекомендацій Всесвітньої

туристської організації (ВТО) даний комплекс повинен включати не менш, ніж три послуги у вільній комбінації. Згідно із Законом України «Про туризм», туристський продукт – це „попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, що поєднує не менше, ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за певною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури відпочинку й розваг, реалізації сувенірної продукції й інше)” [1]. Зрозуміло, що типові туристські послуги представляють: розміщення, харчування й перевезення туристів. Але з огляду на історичний розвиток вітчизняного та міжнародного туризму, а також сучасної національної законодавчої бази екскурсії стають четвертою характерною туристською послугою, причому іноді граючи головну роль при виборі регіону подорожі. По-четверте, зростає пропозиція суто екскурсійних програм, тобто турів, основною метою яких є відвідування й знайомство з історичними, культурними та іншими визначними пам'ятками певного регіону. І відповідно сформувався окремий вид туризму – екскурсійний туризм.

Компанець К. [5, с. 7] у своєму дисертаційному дослідженні виділяє такі основні принципи формування конкурентоспроможного туристичного продукту: соціально-культурного спрямування, що передбачає врахування соціальних та культурних уподобань споживачів туристичної галузі, вивчення статистичної, анкетної та інформативної доступності при створенні туристичного екскурсійного маршруту; соціально-економічного спрямування, що передбачає мінімізацію собівартості туристичного продукту щодо задоволення туристичних потреб споживача туристичною екскурсійною послугою; цілеспрямованості, що передбачає врахування цілей споживача туристичної екскурсійної послуги та вивчення попиту на тематичні екскурсії на туристичному ринку; ефективності, що передбачає врахування специфіки дій по реалізації туристичної екскурсійної послуги з максимальним задоволенням уподобань туриста, що веде до збільшення туристичних потоків; системності, що передбачає безперервний зв'язок при створенні нового конкурентного туристичного продукту, екскурсійної послуги між усіма інфраструктурними одиницями.

Організація екскурсійної діяльності в Україні у аспекті підвищення ефективності туристичної індустрії має великі перспективи, які можуть стати реальністю завдяки реформуванню та дотриманню організаційних, економічних, правових, культурних, освітніх, наукових, екологічних, інформаційних та стандартизаційних вимог шляхом інноваційного інвестування економіки.

Одним із найактуальніших питань організації екскурсійної діяльності є удосконалення організаційно-економічного механізму з використанням передового досвіду провідних країн-лідерів світу туристичної індустрії, враховуючи туристичний потенціал України. Оскільки, туристична сфера пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і

розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами. Крім того, туризм є одним із засобів реалізації зовнішньої політики держави [2].

Організація екскурсійної діяльності як пріоритетний напрямок індустрії туризму в Україні потребує чіткого державного регулювання. Враховуючи поступальні кроки в напрямку світової інтеграції, державне регулювання економіки туризму в Україні націлене на ефективну роботу в першу чергу в напрямку розвитку внутрішнього туризму та європейської інтеграції.

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є: забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення зміцнення здоров'я, на безпечно для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав. Безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань [1].

Розвиток та організація екскурсійної діяльності в Україні підтримується і регулюється на національному рівні. Уряд схвалив 16 березня 2017 року Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Документ розроблено з метою створення умов для забезпечення прискореного розвитку сфери туризму і курортів, перетворення її у високоефективну, інтегровану у світовий ринок галузь. Запровадження Стратегії передбачається за напрямками, серед яких: забезпечення безпеки туристів та захист їх законних прав та інтересів, імплементація законодавства ЄС у сфері туризму, забезпечення комплексного розвитку територій, зокрема створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури, удосконалення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму, формування та просування позитивного іміджу України, як країни привабливої для туризму. Стратегія визначає інтегрований підхід до формування і реалізації державної політики у сфері туризму та курортів, який у визначених межах передбачає удосконалення та розвиток екскурсійного обслуговування. Одним із основних напрямків реалізації Стратегії в аспекті екскурсійної діяльності є впровадження міжнародної системи якості послуг за такими напрямками, як організація роботи гідів-перекладачів та екскурсиводів [2].

Відмічаємо, що організація екскурсійної діяльності розвивається відповідно загальних основних законів розвитку: синергії, самозбереження, розвитку, відповідності різноманітності системи, що управляє, різноманітності керованого об'єкта, об'єктивний закон пріоритету цілого над частиною, загальний закон врахування системи потреб.

Модель інклюзивного розвитку є найбільш прийнятною і для України у сенсі забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та економіки туризму, зокрема, рівномірного підвищення добробуту усіх громадян.

Оцінюючи соціально-економічне середовище в якому розвивається індустрія туризму в цілому, відмічаємо, що є ознаки формування платформи

для ефективної організації екскурсійної діяльності, що націлена відповідати визначеним перспективам та розробленим рекомендаціям щодо підвищення ефективності організації екскурсійної діяльності з урахуванням вимог суттєвої активізації впровадження інновацій і стандартів інформаційного суспільства як мотиватора розвитку економічних відносин.

Вирішення проблем формування напрямків регіонального розвитку на засадах підприємницької діяльності в сфері екскурсійної діяльності неможливе без інституційних перетворень і реструктуризації туристично-рекреаційного комплексу регіону, що потребує певного часу. Тому сьогодні основний тягар забезпечення шляхів ефективної діяльності зміщується на мікрорівень діяльності підприємств та підприємців галузі, мезорівень територіальних громад та місцевих органів влади, основним практичним завданням яких є забезпечення виживання та розвитку малих підприємств. Вітчизняними науковцями доведено, що реалізація концепції утворення нових територіально-виробничих форм рекреації та туризму досягається через організаційно-економічний механізм забезпечення активізації і розвитку підприємницької діяльності в регіоні [4, с. 261].

Формування в Україні платформи соціально-економічного розвитку і підприємництва у напрямку організації екскурсійної діяльності передбачає оптимальне поєднання малого, середнього і великого бізнесу. Загалом вони краще задовольняють різнобічні потреби суспільства, більш оперативно реагують на кон'юктуру ринку та на досягнення науково-технічного прогресу, забезпечують передумови для економічного зростання. Підприємництво в індустрії туризму є одним із важливих чинників соціально-економічного прогресу і тому суспільство зацікавлене у створенні необхідних передумов для економічного розвитку. Ефективна та активна підприємницька діяльність в туризмі може здійснюватися в суспільному господарстві за певних макроекономічних передумов: наявність прав і свобод для здійснення самостійної підприємницької діяльності; узаконене право власника на засоби виробництва, продукт і дохід від підприємницької діяльності; повна відповідальність за результати своєї економічної діяльності; наявність конкурентного середовища; відкритість економіки, її інтеграція в систему світо-господарських зв'язків, право підприємця здійснювати зовнішньоекономічні операції, сприятливий економічний клімат, позитивна суспільна думка.

Досліджуючи проблеми організації екскурсійної діяльності в Україні виявлено вагомий прояв впливу економічних, правових, організаційних, освітніх, культурних, наукових, навчально-методичних процесів на розвиток екскурсійної діяльності з врахуванням національних, європейських та світових тенденції розвитку туристичної індустрії.

Світова економічна інтеграція туристичної індустрії України потребує чіткого дотримання законів ринкової економіки, зокрема, в системі реалізації екскурсійної діяльності за рахунок адаптації учасників ринку екскурсійних послуг до міжнародних вимог та вимог ЄС щодо якості та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про туризм: Закон України № 124-VIII від 15.01.2015, // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 14, ст. 3. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95->
2. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>
3. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
4. Нездоймінов С. Г. Підприємницький вектор розвитку регіонального туризму: Монографія. – Одеса: пальміра, 2011. – 344 с.
5. Компанець К. А. Організаційно-економічне обґрунтування принципів та методів управління підприємством (на прикладі туристичних організацій). Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Національний транспортний університет Міністерства освіти і науки України. – 2015. – 20 с.
6. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – 2-ге, перероб. і доп. – К.: Альтерпрес РА, 2012. – 444 с.
7. Любіцева О.О. Методика розробки турів: навчальний посібник / О. О. Любіцева. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Альтерпрес, 2008. – 300 с.
8. Альтгайм Л. Б. Основи музейної та екскурсійної діяльності. Курс лекцій / Л. Б. Альтгайм. – Тернопіль: Тернопільський нац. пед. університет ім. В. Гнатюка, 2007. – 113 с.
9. Голубнічая С. Н. Основы экскурсионного дела. Учебник / С. Н. Голубнічая – Донецк: Институт турбизнеса, 2003. – 214 с.
10. Зінченко В. А. Екскурсологія як туризмологічна наука / В. А. Зінченко // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. – 2010. – Випуск 8. – С.211-223.
11. Базиліук А. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку / А. В. Базиліук, О. В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. – 2015. – Вип. 1. – С. 19-29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_15